

Сифатли бошқарув – сифатли таълим асоси.

М.Абдуллаева, п.ф.н.доцент.
Андижон вилояти педагогларни
янги методикаларга ўргатиш
миллий марказ директори.

Аннотация: Ёш авлодга сифатли таълим бериш учун боғчада тарбиячи, мактабда ўқитувчи ўз устида тинимсиз ишлаши зарур. Бунинг учун таълим ташкилотининг бошқарувчиси тўғри бошқарувни йўлга қўйиши талаб этилади. Мактаб директорининг инновацион фаолияти ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришларга таълим муассасаси фаолиятини ташқи муҳитнинг ўзгаришига мос равишда ташкил этиш, мувофиқлаштириш асосида таълим муассасасининг мунтазам ривожланиб боришини олдиндан аниқлаш, режалаштириш ва шакллантиришдан иборат бўлиб, уч асосий: ижодий, таҳлилий ва тадқиқотчилик компонентларини ўз ичига олади. Таълим муассасаси раҳбарининг инновацион бошқарув фаолияти ўзига хос хусусиятларига кўра ижодий ҳисобланади.

Мазкур мақолада муаллиф айнан бошқарувни такомиллаштириш уни ривожлантириб бориш бошқарувда турли ноанъанавий технологиялардан фойдаланиш сифатли таълим беришнинг асоси бўлиб хизмат қилишлигини кўрсатишга ҳаракат қилган.

Калит сўзлар. Сифатли таълим, инновация, компонент, ижодий, таҳлил, тадқиқотчи.

Аннотация: Для того, чтобы обеспечить качественное образование подрастающему поколению, воспитателю детского сада, учителю в школе необходимо неустанно работать над собой. Это требует от администратора образовательной организации установления надлежащего управления. Инновационная деятельность директора школы заключается в организации, координации деятельности образовательного учреждения в соответствии с изменениями внешней среды для социально-экономического развития, предварительном определении, планировании и формировании регулярного развития образовательного учреждения и включает в себя три основных: творческую, аналитическую и исследовательские компоненты. Инновационная управленческая деятельность руководителя образовательного учреждения считается творческой по своим собственным характеристикам.

В данной статье автор объяснил, именно улучшение управленческой деятельности позволит показать, что использование различных нетрадиционных технологий в управлении служит основой качественного образования.

Ключевые слова. Качественное образование, инновации, компонент, креатив, анализ, исследователь.

Abstract: In order to provide quality education to the young generation, educators in kindergartens and teachers in schools need to work tirelessly on

themselves. For this, the manager of the educational organization is required to establish proper management. The innovative activity of the school director consists of organizing the activity of the educational institution in accordance with the changes in the external environment, planning and forming the regular development of the educational institution based on coordination, and includes three main components: creative, analytical and research. The innovative management system of the head of the educational institution is considered creative according to its particular characteristics.

In this article, the author tried to show that the improvement of management, its development and the use of various non-traditional technologies in management serve as the basis of quality education.

Keywords. Quality education, innovation, component, creative, analysis, researcher.

Таълим-тарбия жараёнига инновацияларни жорий этиш орқали бошқарув фаолиятини мунтазам ривожлантириб бориш замонавий мактаб учун муҳим ҳисобланади. Мактаб директорининг инновацион фаолияти ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришларга таълим муассасаси фаолиятини ташқи муҳитнинг ўзгаришига мос равишда ташкил этиш, мувофиқлаштириш асосида таълим муассасасининг мунтазам ривожланиб боришини олдиндан аниқлаш, режалаштириш ва шакллантиришдан иборат бўлиб, **уч асосий: ижодий, таҳлилий ва тадқиқотчилик компонентларини** ўз ичига олади. Таълим муассасаси раҳбарининг инновацион бошқарув фаолияти ўзига хос хусусиятларига кўра ижодий ҳисобланади.

Мактаб директори инновацион фаолиятининг асосий компонентларига ижодий гуруҳ тузиш, тажриба-синов ишларини ташкил этиш учун дастур ва қўлланмалар яратиш, фаолият натижаларини таҳлил қилиш ва баҳолаш мезонларини ишлаб чиқиш билан боғлиқ бўлган тадқиқот ишларини ташкил этиш киради. Адабиётлар таҳлили ва амалий тажрибаларнинг кўрсатишича, таълим муассасаси директорининг тадқиқотчилик фаолияти рефлексив жараёнларга асосланади, яъни таълим-тарбия иштирокчиларининг фаолиятини мувофиқлаштириш ва зарур шароитларни яратиш, шунингдек, натижаларни баҳолаш ва қарорлар қабул қилиш, бошқарувда қўлланилаётган технологиялар мазмуни ва ўқитиш методларини мунтазам равишда таҳлил қилиш ва баҳолаб боришни ўз ичига олади. Инновацион бошқарувни ташкил этувчи навбатдаги компонент таҳлилий фаолият бўлиб, унда замонавий мактаб директори бажарилиши зарур бўлган ностандарт масалаларни таҳлил қила олиши, жамоа фаолиятидаги ижодий ёндашувларни қўллаб-қувватлаши, инновацион ғояларни рағбатлантириши ва ривожлантириш, вазиятли ёндашув ҳамда амалга оширилган таҳлиллар асосида бошқарув технологияларини янгिलाб бориши муҳим ҳисобланади. Мактабда инновацион фаолиятни ташкил этиш таълим-тарбия жараёни субъектлари ўртасидаги ўзаро алоқаларни, муносабатларни ўзгартириш, раҳбарлар ва педагогик ходимларнинг хатти-ҳаракатлари, фаолият услубларини янгिलाш бўлиб, бунда ниманидир қўшиш, ўзгартириш, қайта ташкил этиш, янгिलाш, яратиш жараёни вужудга келади. Мазкур фаолият замонавий мактабнинг

техник, технологик ва методик таъминотини қайта ташкил этиш, шунингдек, жамоада психологик муҳитни ўзгартириш билан боғлиқ. Замонавий мактабнинг ривожланиш жараёнини ўрганишда директорнинг шахс сифатидаги ўрнини ҳам ҳисобга олиш зарур. Бошқарув кўникмалари раҳбарнинг психологик хусусиятлари, ҳиссий-иродавий сифатлари, ижодий фикрлаши, интеллектуал қобилияти билан узвий боғлиқ. Булар шахснинг интегратив хусусиятлари бўлиб, мураккаб тизим ҳисобланган психологик ва амалий ҳаракатларнинг ўзлаштириш тезлиги, сифати ва самарадорлигини белгилайди. Қоидага кўра, булар таълим олиш ҳамда тушунчалар асосида шахсий тажриба орттириш жараёнларида шаклланади.

Юқоридаги фикрларни умумлаштирган ҳолда замонавий мактаб директори шахсининг касбий аҳамиятга эга бўлган сифатларини қуйидаги кўрсаткичларга ажратиш мумкин:

- инсоннинг ноёб ва такрорланмас эканлиги ҳамда ижодкорлигининг тан олинishi;

- тизимли фикрлаши;

- раҳбарликдаги принципиаллик;

- тадқиқотчилик ва таҳлилий фаолиятни мотивлаштириш, янгиликларга мойиллик;

- олдиндан аниқланаётган вазиятларга нисбатан тўғри муносабатда бўлиш;

- жамоада ижтимоий-психологик муҳитнинг ижобий хусусиятлари барқарорлиги;

- замонавий мактабда инновацион жараёнларига ўқитувчиларнинг психологик мослашувини тезлаштириш учун зарурий шарт-шароитларнинг яратилиши;

- жамоада илғор тажрибаларни ўрганиш, педагогик маҳоратни ошириш, мустақил таълим олиш ва ўзини-ўзи ривожлантиришга нисбатан эҳтиёжларни шаклланганлиги;

- жамоа аъзоларини моддий ва маънавий рағбатлантиришда адолатлилик.

- Таълим соҳаси жамиятнинг шундай ягона тармоқларидан бирики, директор бир пайтнинг ўзида тўрт таркибдан иборат мураккаб қатламни — болаларни, ота-оналарни, педагогик жамоани ва тех ходимларни бошқаради. Бу бошқарувнинг ўзига хос мураккаб шакли ҳисобланади. Биз болалар тарбияси билан шуғулланишни бошласак, хоҳлаймизми йўқми педагогикага эҳтиёж сезамиз. Демак, директор болаларни бошқариши учун биринчи навбатда ўзининг шахсий намунасига эга бўлган моҳир педагог бўлиши шарт. Директорнинг ўзи ўқитувчи ҳамдир, у жамоасида ўқитувчиларнинг фаолиятини кучайтириш, педагогларнинг касбий малакаларини ошириб бориш, уларнинг ижодий салоҳиятларини намоён этишларига шароит яратиш борасида, ўқитувчи меҳнатининг нима эканлигини яхши билиши ва ҳис қилиши зарур. У ўқитувчилар ва болаларга таълимни кўнгилдагидай ташкил қилиш учун ҳам яхши ўқитувчи бўлишга мажбур. Шундан кейингина тенги йўқ ташкилотчи, ҳуқуқий ва иқтисодий билимлардан бохабар замонавий

рахбар бўлиши талаб этилади. Илгари директор иқтисод билан унча қизиқмаган, молиявий масалалар учун бошини қотирмаган бўлса, ҳозирги шароитда молиявий таъминотнинг ўзи директорни хоҳласа-хоҳламаса менежер бўлишига мажбур этаяпти. Шунинг учун директор бошқарув илми ва психологиясидан бохабар бўлиш жуда муҳим. Педагогика, психологияга оид билимларни билиши билан бирга, ёшлар билан боғлиқ турли хил услубий кўрсатмалардан ҳам хабардор бўлиши зарур.

- Йиғилган тажрибалардан айтиш мумкинки, ўқитувчилик тажрибаси ва малакаси директорга педагоглар ва ўқувчилар билан муносабатларни мустақамлашга ёрдам беради. Болалар жамоасининг менежери бўлиш уларни тарбиялашни уддалаш деганидир. Бунинг учун эса ўқувчиларнинг имкониятларини ривожлантиришга қаратилган шароитларни яратиш устида ишлаш лозим. Бугун ҳар бир таълим муассасаси табиати, талаби ва савиясига мос даражасидаги конструктив бошқарув қарорларини қабул қилмасдан туриб, таълим соҳасида самарали ўзгариш қилиб бўлмайди. Шунинг учун ҳам замонавий мактаб директори соҳани янгилайдиган асосий фигура ҳисобланади. Унинг салоҳияти таълимни модернизация қилишдаги асосий ғояларни амалга татбиқ этиш орқали мамлакат таълим тақдирини, истиқболини белгилайди.

- Таълимга бўлган замонавий талаб, ўз-ўзидан, мактаб бошқарувига нисбатан директорнинг муносабатини ҳам ўзгартирди. Таълим кенг қўламдаги фаолият, йўналишлар, дастурлардан танлаш имконини берадиган глобал ижтимоий институтга айланди. Бу жараёндаги барча ўзгаришларни билиш, вазифаларни бирдай эплаш учун эса мактаб директориға ўқитувчи бўлишини ўзи камлик қилади. Айниқса, мактаб иқтисоди ва молиявий масалаларни бошқариш жиддий муаммо. Шу нуқтаи назардан замонавий директорнинг бош вазифаси ўқув жараёни ва уни бошқаришни яхши билишга, келажакни кўра олишига ва унга мос фикрлашига қаратилмоғи лозим.

- Ҳозирги пайтда замонавий мактаб директори ҳаётий зарурат бўлган янги технологияларни билиши ва уларни амалда қўллай олиш кўникмаларига эга бўлиши зарур. Қачонки, директор ўзининг шахсий тажрибаси орқали замонавий технологияларнинг қулайлиги ва афзаллигини тушунсагина, жамоада мазкур технологияларни татбиқ этиш ва ўзлаштиришга бўлган муносабатни ўзгартира олади, шароитни яхшилашга ҳаракат қилади. Мактаб директори таълим менежери сифатида кадрларни самарали бошқариш, уларнинг фаолиятини аниқ қўйилган мақсад ва вазифалар асосида тўғри йўналтириш, қарор қабул қилиш ва уларнинг бажарилишини назорат ва таҳлил қилади. Шу нуқтаи назардан, педагогик бошқарув — ўқув-тарбиявий ва ўқув-англаш жараёнларининг самара беришига қаратилган услублар, ташкилий шакллар, технологик амаллар ўзида жамловчи қатор тамойиллар мажмуасидир.

- Замонавий директор бугун учун зарур бўлган, эртага бундан ҳам муҳимроқ аҳамият касб этадиган таълим табиатини аниқлаштириб олиши ва

уни амалга ошириш йўлидаги муаммоларни бартараф этишдек бош вазифани билмоғи керак. Бу эса мактаб директорининг бошқарувини профессионал олиб бориш орқали кўп нарсага эришиш мумкинлигини назарда тутди. Шундай қилиб, бугунги мактаб бошқаруви замонавий янги типдаги раҳбарларнинг таъбир жоиз бўлса, таълим менежерларининг зарур эканлигини кўрсатяпти. Тез ўзгараётган даврда таълим бошқарувининг фақат академик кўникмалари билан чекланмай, барча ўзгаришларнинг ҳаракати ва йўналишини, таълимни бошқарадиган қонунчилик базасининг ҳуқуқий - меъёрий талабларини ҳам тез ўзлаштирилши талаб этмоқда.

Шунинг учун раҳбар қуйидагиларга амал қилиши зарур:

-бошқарувнинг демократик ва инсонпарварлик тамойилларини билиши ва уларга амал қилиш малакасига эга бўлиши;

-раҳбар маданиятига баҳо бериш учун қулланиладиган кўрсаткичларни билиши ва амалиётда қўллаши;

-маънавий-маданий хислатларни баҳолаш амалиёти билан танишиши;

-умумтаълим мактаби тизими раҳбари фаолиятини ташкил этишда умумтаълим мактаби директорининг лавозим мажбурият, талаб ва вазифаларига риоя этиши;

-бошқарув маданияти жамоада дўстона ўқув муҳитини ташкил этишда асосий омиллардан бири эканлигини тушуниши.

Бошқарувни режалаштириш, ташкиллаштириш, назорат қилишни тўғри ташкил этиш таълимнинг сифат самарадорлигини оширишнинг биринчи омилидир.

Ходимлар режада белгиланган ишларни тўлиқ, сифатли ва самарали усуллар билан бажаришлари учун синалган йўл сифатида қуйидаги амаллар бажарилиши мақсадга мувофиқ бўлади:

-режани тузишда барча ижрочи, бажарувчи ходимлар фаол иштирок этиши керак;

-режанинг барча бандлари ижрочи, бажарувчи ходимлар учун тушунарли бўлиши зарур;

-режада белгиланган муддатлар аниқ ифода этилиб, барча ижрочи ходимлар айнан шу муддат якунида ёки ундан олдин белгиланган натижага эришишлари ва ўрнатилган тартибда уни эълон қилишлари зарур;

-белгиланган муддатда эришилмаган натижа учун жазонинг тури олдиндан аниқланган ва у ижрочилар томонидан идрок этилиб, тан олинган бўлиши зарур;

-бажарилган иш ва эришилган натижа учун эътибор берилиши, уни бирор усулда қайд этилиши, бундай маълумотлар тўпланиб бораётганлиги ижрочиларга етказилиши зарур (олдиндан белгиланган натижа учун тақдирланмаслигини ҳар бир ижрочи билиши керак);

-эришилган ютуқ учун, яъни олдиндан белгиланмаган, эътирофга молик (катта молиявий, ижтимоий ва сиёсий) натижа учун тақдирланиш имконияти мавжудлиги тўғрисида ҳар бир ижрочи хабардор бўлиши лозим;

-режа нафақат юқори ташкилотларнинг топшириқлари, балким мавжуд ресурслардан самарали фойдаланиш имкониятини ҳам очиб бериши керак;

-режа тузишга барча ходимлар иштирокидаги жиддий илмий тадбир сифатида қаралиши мақсадга мувофиқ бўлади.

Режа бошқарувни маълум муддатларда кичик-кичик эришилаётган натижалар ортидан якуний натижа—мақсадга томон ҳаракатланиб бораётганликни назоратини олиб бориш учун зарур бўлган ишларнинг рўйхати кўринишидаги ҳужжатдир. Ушбу ҳужжатнинг яратилиши ва унга ўзгартиришлар киритиб бориш жараёни режалаштириш, деб аталади.

Хулоса қилиб айтганда раҳбар шахси баркамоллилиги, қатъий характери, миллий қиёфасидан ташқари бир қатор қобиятларга эга бўлиши табиий равишда обрў қозонишга пухта негиз ҳозирлайди, лавозимнинг кейинги босқичлари учун имкон яратади, истиқбол режаларини рўёбга чиқаради. Шунингдек, халқ таълими тизимида таълимнинг сифат ва самарадорлигини ошириш, ўқувчиларга сифатли таълим бериш учун ўқув – тарбия жараёнини самарали ташкил этиш ва бошқаришга асосланган педагогик технологиялардан кенг фойдаланиши муҳум аҳамиятга эгадир.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Зиёмуҳаммедова Б., Абдуллаева Ш. Педагогика. –Т.: Ўзбекистон миллий энциклопедияси, 2000.
2. Ишмуҳамедов Р.Ж. Инновацион технологиялар ёрдамида таълим самарадорлигини ошириш йўллари. –Т.: ТДПУ, 2004.
3. Мусурмонова О. Ўқитувчиларнинг маънавий маданиятини шакллантириш. –Т.: Фан, 1993.
4. Мирқосимов М-“Мактабни бошқаришнинг назарий ва педагогик асослари”. Т.,“Ўқитувчи” 1995 йил.
5. Ахлидинов Р. Мактабни бошқариш санъати Т., Фан 2006 йил.
6. Исломов Б. Халқ таълимини бошқаришда мактаб менежери (раҳбари)нинг фаолият Т., Тошкент 2004 йил.
7. Йўлдашев Ж.Ғ., Усмонов С.А. Таълим менежменти. Т, 2006. 76 б.
8. Турғунов С.Т. Умумий ўрта таълим муассасалари директорлари бошқарув фаолиятининг назарий асослари. — Тошкент: "Фан", 2006.-
9. Турғунов С.Т., Улуқов Н.М., Шодманов Ғ.О., Мақсудова Л.А. Таълим муассасаларида бошқарув. — Тошкент: Фан, 2008.